

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

**GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATUR DİŞİPLİNASINDA
METODİKA TEKLİFLERİ (2022-2023 ÜÜRETİM YILI)**

Chişinău, 2022

GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA DİŞİPLİNASINDA METODİKA TEKLİFLERİ. (2022-2023 ÜÜRETMÄK YILI)

Önsöz

Büünkü gündä okullarda gagauz dili hem literatura ayırı bir predmet gibi üüreniler. Üürenicilerin intelektual becermeklerinin ilerlemesindä, onnarın estetika tarafından terbiyetmesindä ana dilinin büyük kuvedi var.

Gagauz dili hem literatura, Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri predmetlär yardım eder üürenicilerä gün-gündän taa akıllı, fikirli, taa becerikli, taa duygulu olsunnar, onnarda insannık temelini, dünnä güzelliin paalılını, yaşamayı taa derindän annasınnar yardımneêr. Bundan kaarä, bu dişiplinaların üüretmesindä büyük rolü genel söz becermeklerin, sınışların (lafetmektä, seslemektä, okumakta hem yazmakta) var. Üürenicilerin fikir derinniini, yaradıcılık uurunda becermeklerini uyandırıp, ilerletmä hem üüsek morallı, insannıklı kişiyi terbiyetmä: cana yakın, acızgan, doorulukçu, çalışkan, hatır güdän; haliz dost olsunnar, negativ oluşlara karşı koysunnar, kendi fikirinnän, zaametinnän yaşasınnar, halkın ruh özelliini duysunnar, adetlerini korusunnar hem zenginetsinnär. Ana dilini sevsinnär hem ilerletsinnär, onun güzelliini, kuvedini annasınnar, dili büyük havezlän üürensinnär, literatura dilindä düşünmeklerini, duygularını serbest açıklasınnar.

Gagauz dilinin üürenmesindä komunikativ funktıyası en önemnidir. Bu funktıyanın yardımınnan üürenicilerä bildiriler, ani bizim Vatanımız çokmilletli bir devlet, ani gagauzlar-kaavi ruhlu bir halk. Moldova Respublikasının vatandaşı olarak, gagauz halkı hepsi milletlärlän dostlukta hem annaşmakta läüzim yaşasın.

Gagauz dilindä hem literaturada üüretim proşesin düzenlemesinin özellikleri.

Gelän 2022-2023 üüretmäk yılda hesaba alacez epidemiya situaşyasını SARS-CoV-2: onuştan üüretmäk proşesini geçirmä deyni teklif ederiz hesaba almaa metodika rekomindaşyalarını 2021-2022-ci yıldan.

Üüretmenin printipleri:

- (a) *Psiholoji-pedagojik printipleri:* üüredicileri inanmaa, üüretimä kabuletmäk, onlayn-korkmamazlı, distanşion üüretim etikası, üürenicilän pozitiv baalaşması, dişiplina;
- (b) *Didaktika printipleri:* aylelärlän / üürenicilerin kanon temsilcilerinnän işbirlii, interaktivlik, üüretmäk materialların aktuallı hem yakışıklı, *dönüş baalaşmak, öndercilik*

h.b.

Üüredicinin çalışması

1. Üüredici proektleer distançon üüretmāk yaklaşmasını hesaba alarak üüretmāk planın teoryasını:
 - (a) İşlettirer / adaptaçıya yapêr / tıfralı informaçon resursları ayrêr / üüretmāk yardımcı kıyatları distançon uroklarını geçirmää deyni.
 - (b) Kullanêr kısa zamana didaktika proektini, didaktika çalışmasının ştenariyanın sınırlarında distançon uroklarına deyni: üüredici sıralêêr üüretmāk instrukçıyaları hem zamanı/meropriyatıyaların geçirilmesi distançon urokta (Eklenti №2);
 - (c) İşlettirer / adaptaçıya yapêr / notanın instrumentlerini ayrêr, ani distançon kullanılêrlar konkret situaçıyada.
2. Üüredici uzaklıkta üüretmāk-araştırmak-kantarlamak kaliteli proçesini geçirer, sanarak:
 - (a) Mediator rolu: optimal şartları düzenlenneder, ki hepsi üürenicilär distançon üürenmeyä katılsınnar, lafetmenin kurallarını hem normalarını düzer hem virtual üüretmāk olayın işbirliini düzer; effektiv didaktika lafetmeyi gösterer; dönüş baalaşmayı yapêr;
 - (b) Fasilitator rolu: Verer, läözımsaydı, individual/ diferençiaçıya yardımını, ki distançon üürenmeyi yapmaa yugun hem kolay hepsinä deyni; kontrol eder, ki üürenicilär vakıtçasına üürensinnär; ilerleder partnörluk ilişkileri aylene azalarinnan, ki distançon üüretmāk proçesin kalitesini üüsekletirmää;
 - (c) Repetitor rolu: doorudêr hem aktiv eder üürenicileri üürenmāk hem üüretmāk proçeslerindä, doldurêr elektron jurnalı yada klasın jurnalını (karantin zamanı bittiyän, notaları geçirer klas jurnalına).
3. Distançon üüretmesinin proçesindä üüredici gözdän geçirer üüreniciyi nicä üüretim predmeti:
 - (a) Üürenicilerä verer diil sade sınışları, ama birleştirer sinhron pedagoji çalışmayı hem asinhron, hem önderili, yarı önderili, kendibaşına işlän, individual hem grupalı işlän; kullanêr türlü üüretmāk interaktiv metodlarını.
 - (b) Ayırêr situaçıyalrı, açan üürenici kalêr sesleyici; üürenici läözım aktiv katılsın proçesä yaşına görä: siiretsin / seslesin video / audiomaterialları, internettä çalışsın.

4. Üredici kendi boşlamaz zanaat ilerlemesini kullanêr:

- (a) Katılêr zanaat hazırlamasına distanțion üüretmesindä;
- (b) Herzaman ilerleder becermeklerini, ani lâázım zanaat rollerini gerçekteşirmää distanțion üüretmesindä.

Țıfralı informațion resursları

Üüretmâk resursların arasında bulunêrlar üüretmâk kiyadı hem adetça üürenmâk materialları. Ama onnarın arasına var nicä girsinnâr onlayn-resurslar da. Üüredici, angısında butakım üüretmâk modelini kullanêr, lâázım olsun çok resurslar, angılarını o var nicä teklif etsin, ani taa yakışıklı, uygun üürenicinin kişiliinâ, angısı üürenecek baamsızlı. Bundan kaarâ, zor zamannarda üürenici, ani kendibaşına üürenân, var nicä danışsın üürediciyâ, ki zorlukları ensemää.

Üüredicinin hem üürenicinin arasında hep o araçlar, nicä karışık üüretmektâ: elektron poştası, çat (tekst / ses / video), forum, blog. Başarılı üüretmesinin notası var nicä belli edilsin üürediciylân üüretmenin uzunnuunda, onlayn-testlân, adetça testlân yada başka uyan usullarlan üüreniciyâ hem üürediciyâ deyni.

Öncä distanțion üüretmesinin proțesinâ katılmaa deyni hem üüretmâk resurslarını belli etmää, üüredici lâázım situațiyaya analiz yapsın, ki bu sorușlara cuvapları bulmaa:

- Nesoy becermekleri bân isteerim üürenicilerdä ilerletmää?
- Nesoy resursları bân var nicä kullanım ? Nesoy tehnologiyalar var üürenicilerdä ?
- Kim var nicä yardım etsin bana? Nesoy önemni oluşlar var, var nicä yardım etsin bana ?
- Nedân çeketmää bana? Nicä üüretmenin başarılıını kantarlamaa?

Biz teklif ederiz kimi resursları, ani üüretmâk- üürenmâk- kantarlamak proțesindä var nicä kullanılısınar.

Țıfralı kiyatlar:

- Țıfralı kiyatlar, țıfralı üüretimdä, I, II klaslara deyni
<http://ctice.gov.md/resurse/educatia-digitala/>
- Üüretmâk kiyatlar PDF formasında <http://ctice.gov.md/manuale-scolare/>

Țıfralı bibliotekalar:

- [Moldavica - Biblioteca Nationala Digitala a Moldovei](http://www.moldavica.bnrm.md/)
<http://www.moldavica.bnrm.md/>
- IȘE virtual biblioteka <http://ise.md/biblioteca-virtuala/>
- Milli biblioteka <http://bnrm.md/web/>
- Prodidaktika bibliotekası <http://prodidactica.md/biblioteca-pro-didactica-on-line/>

- Açık millii hem halk arası üretim resursları: <http://red.prodidactica.md/resurse-red/red-nationale/>, <http://red.prodidactica.md/resurse-red/red-internationale/>
- Didaktika Pro jurnalı.....<http://www.prodidactica.md/revista/>.
- İnformatikanın elektron bibliotekası <http://biblioteka.net.ru>
- [Biblioteca Digitala Globala https://www.wdl.org/en/](https://www.wdl.org/en/)
- [Departamentul Informațional Biblioteconomic http://library.ulim.md/bibliotecivirtuale/](http://library.ulim.md/bibliotecivirtuale/)
- Moldova Respublikanın Milli bibliotekası <http://www.bnrm.md/index.php/resurse-informationale/baze-de-date>

İnteraktiv üretimine deyni materiallar (multimediya):

- Resurslar. Geleceä zamanın klasi. <https://www.clasaviitorului.md/categorie/resurse/>
- Milli bibliotekanın «kartaların hem incä zanaatın kolektiyasının» bölümü <https://arteplasticeharti.wordpress.com/>
- AUDIOVIDEOTECA Milli bibliotekanın bölümü
- <https://audiovideoteca.wordpress.com/>

Distanțion baalaşmasının temelinde uroo deyni önderici şenariyalari teklif ederiz hesaba almaa metodika rekomindaşiyalarını 2021-2022-ci yıldan.

Başka informaşiyayı, üretmek yardımcı kıyatlarını, resursları (üretmek kıyatları, tıfralı üretimi h.b.) hem ideyalar, ki onlayn- urokları düzenlemää klasta var nicä bulmaa bu adrestä:

- <http://ctice.gov.md/manuale-scolare/#>
- <http://www.loveforlife.ch/clasaVirtuala.php#clasaVirtuala>

Distanțion üretim proşesini ilerlemenin metodologiyasından: MOKH № 351 19.03.2020yılı.

Olarsaydı distanțion üretmesi, teklif ederiz almaa hesaba nasaatları distanțion üretmesinin metodologiyasından 2021-2022-ci yıldan. Ama ekleriz:

1. Lääzım unutmamaa, ani evdeki iş veriler inşrukşiyaya görä (MECC №1249 din 28.08.2018r).
2. En önemni ürenicilärlän hem onnarın aylelerinnän baalantıyı tutturmaa, göstererek, ani Siz onnarlan barabar, yanında da üretmek proşesi- bu Sizin en önemni hem toplam davasıdır.

Üretmek planı hem didaktika materialları.

Predmetin administratşiya etmesi

2022/2023 üretmek yılı için başlankı, gimnaziya hem lişeylär için temel (bazi) üretmek plannarını Üretmek Bakanını kaaviletti (MEC № 123 din 28.02.2022).

Bu plannarda (p.2.4. hem p.2.10)“Gagauz dili hem literaturaya”, “Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri” predmetlerin üüretmesinä (gagauz milletli üürenicilerä deyni) bukadar saat veriler:

Predmet	Üüretmäk protesindä kullanmak	Klas	Saatların sayısı haftada	Saatların sayısı bütün yılda
“Gagauz dili hem literaturaya” Programaya görä mutlak üürenilän.	Dil hem sözleşmäk	I-IV	3	99
		V	3	102
		VI	3	102
		VII	3	102
		VIII	3	102
		IX	3	99
		X real/gum	3/4	102/136
		IX real/gum	3/4	102/136
		XII real/gum	3/4	99/133
«Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri»	Dil hem sözleşmäk (halkın istoriyası, kulturası hem adetleri için genel bilgilär).	I-IX	1	34

*Saatların sayısı olabilir diişilsin üüretmäk yılın kalendar datalarına görä.

Üürenmäk hem yardımcı üüretim kiyatları.

Başlanğı klasklar

Başlanğı klasklarda (I-IV kl.) “Gagauz dili hem literaturaya”, “Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri” predmetlerin üüretmesi geçer eni (2018y) kurikulumuna görä (A. Stoletneäya, E. Kılçık, M. Jekova), Kişinäu, 2018y) hem üüretmäk-metodika kompleksinä görä.

DİKAT!!!

- ***Predmet “Gagauz dili hem literaturaya” integrir formasında üüreniler.***
- ***SÖZ TEMALARINI, ANGILAR4I VERİLİ KURİKULUMDA TEKLİF EDERİZ HESABA ALMAA HEM KULLANMAA!***

I –ci klas.

- 1) “Bukvalık” Gagauz dili hem literaturaya 1-ci klasa deyni (eni üürenmäk kiyadı: Anna Stoletnäya, İulia Çimpoeş- Belançuk, Ştiința, 2019);

Üüredicilerin dikatına! 1-ci semestrada uşaklar sade komunikativ kompetenşiyasını ilerledeklär, verili sözleşmäk temalarına görä.

- 2) “Ana dili” (1-nci klas için üürediciya kiyat: metodika teklifleri, Vera Kuleva, Lübov Vornikiva, Komrat, 2010). Bu kiyat teklif ediler, nicä bir ek materialı gibi. Üüredicilər bu kiyatta bulaceklar ölä materialları, ölä yaratmaları, angıları yardım edeceklär taa dolu hem kaliteli kurikulumunun speşifika kompetenşiyalarını tamannamaa.

3) «Gagauz halkın istoriyası,kulturası hem adetleri» 1-2 klaslara deyni üürenmää kiyadı (S.Bulgar,S.Kuroglu, A.Stoletnäya ,Chişinău, 2007y).

4) Resimni gagauz alfabeti,

5) Resimni sözlük.

Ek literatura:

1. “Benim sevgili dostlarım”, Todur Marinoglu,Chişinău, 2013.

Buyıl 1-ci klasta“Resimcilik incäzanaatı” hem“ Tehnologiya terbiyetmesi” predmetlerin üüretmesi gagauz dilindä geçecek. Bu predmetlerdä kurikulum gagauzçaya çevirildi Gagauziya “M. V. Maruneviç” adına Bilim- aaraştırma merkezindä (herbir okul kurikulum kabletti).

Dikat! I –ci klas

Gagauz dili hem literatura predmetin speşifika kompetenşiyaları doorudulu üürenicilerin kommunikativ uurunu ilerletmää deyni. Onuştan üüredicinin çalışması da läüzüm olsun doorudulu gagauz dilindä sözleşmäk ortalın düzülmeginä. Hesaba alarak büünkü gündä gagauz dilin kötü durumunu hem zamandaş istediklerini(hepsi,taa genişän gagauz dilini kullansınar), biz üüredicilerä teklif ederiz :

- Üüretim proşesini kommunikativ uurunda kursunnar.

Burada ön plana çıkêr uşakların gagauz dilindä lafetmesini ilerletmäk. Kommunikativ neetlerini tamannamaa deyni söz işlemleri läüzüm erleştirilsinnär hem sıralansınar lafetmektä hem okumakta, seslemektä hem yazmakta.

Üüretim proşesin neetleri hem içindekileri dil, söz hem kommunikativ kompetenşiyalarınan açıklanêrlar.Kompetenşiyalar biri-birinä sıkı baalı hem barabar oluşturulêrlar.

Üüredicilerä tekliflär:

- ***Temalara görä sözleşmeyi düzmää:***
 - Uşak insan arasında
 - Uşak ayledä
 - Biz hem natura
 - Benim vatanım
- ***Söz işlemini kullanmaa:***Selemneşmäk. Tanışmak.Tanıtmak. İzin vermäk. Şükür etmäk.Soruş/Cuvap. Yazdırmak. Nasaat. Yardım. Pozitiv duygular. Annatmak. Adlamak. Teklif.
- ***Sözleşmäk elementlerini kullanmaa:***Temalara görä kommunikativ situaşiyalar. Aazdan sözün özellikleri. Sözlük. Kommunikativ modellär. Söleni örnekleri. Aazdan tekst. Dialog. Cümlä. Laf. Kısım. Ses. İntonaşiya.
- ***Söz situaşiyasına görä türlü kommunikativ modellerini kurmaa*** hem onnarı işletmää.
- ***Uşakların pasiv hem aktiv sözlüklerini zenginnetmää hem genişletmää*** (leksika fondu)
- ***Teksti, nicä bir öz didaktika birimini kullanmaa*** (algılamaa, annamaa, kurmaa, okumaa, analiz yapmaa, yannişlıkları doorutmaa)

- **Sözdä türlü gagauz dilin özel gramatika formalarını işletmää** (konson hem vokal garmoniyası, adlın saabilik hem küçüldek forması, işliin izin çalımı hem başka formalar)

II-nci klas.

1. “Gagauz dili hem litaratura” 2-ci klasa deyni (Anna Stoletnäya, Ekaterina Kılıçık Ştiința, 2018y). Kiyat düzülü integrir formasında.
2. «Gagauz halkın istoriyası,kulturası hem adetleri» 1-2-ci klaslara deyni üürenmää kiyadı(S.Bulgar,S.Kuroglu, A.Stoletnäya ,Chişinău 2007y).

III-ncü klas

- 1) "Ana dili hem literatura okumakları" 3-cü klaslarına deyni üürenmää kiyadına görä (K.Vasilioğlu, A. Stoletnäya, Chişinău, Ştiința, 2016y).
- 2) « Gagauz halkının istoriyası,kulturası hem adetleri»3-cü klasa deyni(M.Kopuşçu, P.Paşalı “M. V. Maruneviç” adına Bilim- aaraştırma merkezi, Komrat,2016y).

IV-cü klas

- 1) “Ana dili hem literatura okumakları” okumak kiyadına görä (K. Vasilioglu, A. Stoletneyä, Ştiința, 2017y).
- 2) «Gagauz halkının kulturası hem adetleri» 4-cü klasa deyni(P.Paşalı M.Kopuşçu “M. V. Maruneviç” adına Bilim- aaraştırma merkezi, Komrat,2017y).

3)<http://ctice.gov.md/manuale-scolare/>

4) <http://guogagauzii.md/>

Praktika işlerini tamannamak için III-IV klaslara deyni olur kullanmaa:

1. Sirkeli G., Diktant toplumunu (III-IV klaslara deyni), Komrat, 2002y;
2. Sirkeli G., Diktant toplumunu. Eni diktant toplumu kurikuluma görä hem gramatika materiallarının temelindä kurulu.

I-IV klaslarda yazı işleri:

- Kontrol diktantını;
 - Hazırlama (üüretmä) diktantını;
 - Ayırılma diktantını;
 - Yaratmalı diktantını (hem onun türlü variantlarını);
 - Serbest diktantını;
 - Laflardan diktantını (hem onun variantlarını).
3. Kuleva V., Vornikova L.,Didaktika işleri toplumu (başlankı klaslar için) üürediciyâ deyni kiyat, Ankara,2012y.
 4. Teklif edilän toplumunda herbir yazı işlerinä çok meraklı örneklär gösterili. Var umudumuz, ki üüredicilär läüzımnı materialları burada bulurlar. Bu material

tiparlandı “Gagauz dili hem literatura” bilim-metodika derginin (jurnalın) sayfalarında.

Metodika uurunda üüredicilerä yardımcı olmak için bir Gid (1-4 klaslar,) eni (2018 y) kurikulumuna görä, tiparlandı (A. Stoletneaia, E. Kılçık, M. Jekova Kişinêu, 2018y).

Moldovanın şkolalarında artık uygulandı bir eni sistema: testlemäk, demäk, üürenicilerin bir belliedili üüretmäk periodunda bilgi hem becermäk uurun bellietmesi hem kantarlamak forması.

Testlemeyi efektif hem kaliteli geçirmää deyni, üüredicilerä teklif ediler “Gagauz dili hem literatura” IV-üncü klaslarda testlemäk için Programa(Chişinêu, 2021y.) kullansınar yada onlayn materialı <https://ance.gov.md/clasa-sesiunea-examen/clasa-4>.

Gimnaziya klaslari

Gimnaziya basamaanda gumanitar diştiplinaların arasında gagauz dili önemni eri kaplêêr. Ne dä olmasa, nasıl da yaşamak diişilmesä uşaan büütmäk, terbietmäk, üüretmäk hem becermeklerini oluşturmak proşesindä ana dilindän paalı yoktur. Ana dili üüreniciyi hertarafça bilgi-terbietmäk tarafından ilerleder, hazırlêêr onu «büük yaşamakta» insan arasında yaşamaa, biri-birinnän annaşmaa, herbir problemi arif çözmää. Gagauz dili hem literatura predmeti için lafedärkän, nicä dä başka diştiplinalar için, üüredicilär mutlak läüzım olduu diişilmekleri hesaba alsın:

- ✓ doldurulmuş, doorudulmuş gagauz dilinin orfografiya hem punktuatıya kurallarını (“Gagauz dilinin orfografiya hem punktuatıya kuralları” eni redaktıya, 2015y.);
- ✓ uzun hem kısa plannamanın strukturasını *eni (2019 y)* kurikulumuna görä (Anna Stoletneaia, Oxana Constantinova, Lidia İusıumbeli, Anna Sucman, Chişinäu, 2019y);
- ✓ Gagauz dilinin standartlarını(Chişinäu, 2012y., s.65-82).

Gimnaziya klaslarda (V-VIII kl.)

DİKAT!!!

- ***Predmet “Gagauz dili hem literatura” integrir formasında üüreniler.***
- ***SÖZ TEMALARINI, ANGILARI VERİLİ KURİKULUMDA TEKLİF EDERİZ HESABA ALMAA HEM KULLANMAA!***

“Gagauz dili hem literatura” predmetin üüretmesi geçer eni (2019y) kurikulumuna görä (Anna Stoletneaia, Oxana Constantinova, Lidia İusıumbeli, Anna Sucman, Chişinäu, 2019y, MECC № 591din 26.06.2020). Metodika uurunda üüredicilerä yardımcı olacek GİD “Gagauz dili hem literatura” V-IX klaslara deyni (Anna Stoletneaia, Oxana Constantinova, Lidia İusıumbeli, Anna Sucman), Chişinäu, 2019y).

V-ci klaslarda predmet "Gagauz dili hem literatura" üürenilecek üürenmāk kiyadına görä "Gagauz dili hem literatura okumakları" 5 klas için, Bankova İ.D., Baboglu İ.İ., Stoletneaia A.İ, Vasilioglu K.K., Baboglu N.İ., Ştiința, 2015y.

VI-nci klaslarda gagauz dili üürenilecek "Gagauz dili hem literatura okumakları" 6 klas için, Bankova İ.D., Baboglu İ.İ.,Stoletneaia A.İ,Vasilioglu K.K., Baboglu N.İ.,Ştiința, 2017y., üürenmāk kiyadına görä.

VII-nci klaslarda gagauz dili üürenilecek üürenmāk kiyadına görä "Gagauz dili hem literatura okumakları" 7 klas için, Bankova İ.D., Stoletneaia A.İ., Baboglu İ.İ., Vasilioglu K.K., Baboglu N.İ. Ştiința, 2018y.

VIII-inci klaslarda ana dili üürenilecek "Gagauz dili hem literatura" 8 klas Bankova İ.D., Stoletnäya A.İ, Vasilioglu K.K., Baboglu İ.İ, Baboglu N.İ., Ştiința, 2019y., üürenmāk kiyadına görä.

IX klaslarda gagauz dili üürenilecek V–IX klaslarına deyni "Gagauz dili hem literatura" kurikulumuna (2010y.) görä (eni işlendirili variant) (A. Stoletneyä, M. Mavrodi, O. Uzun, L. Pavlioglu, E. Kılçık, G. Sirkeli, Kişinäu, 2010y). Modernizat edili kurikulumuna (2010y.) görä metodika uurunda üüredicilerä yardımcı olacak GİD gagauz dili hem literatura (I-IX klaslara), "Gagauz halkının istoriyası, kulturası hem adetleri", Kişinäu, 2011y.

IX-uncu klaslarda ana dili üürenilecek " Gagauz dili hem literatura" 9 klas, Bankova İ.D., Baboglu İ.İ., Stoletnäya A.İ.,Vasilioglu K.K., Baboglu N.İ. Ştiința, 2016y, üürenmāk kiyadına görä.

Praktika işlerini tamannamak için V-IX klaslara deyni olur kullanmaa:

- Diktant toplumu (Avtorlar: İ. Bankova, T. Marinoglu);
- jurnal "Gagauz dili hem literatura";
- Bankova İ. D., Mileva V.G. Gagauz dilindä tablițalar. Chişinäu, 2010;
- <http://ctice.gov.md/manuale-scolare/>;
- <http://guogagauzii.md/>.

“GAGAUZ HALKIN İSTORİYASI, KULTURASI HEM ADETLERİ”

1-9-uncu klaslarına deyni üüretmāk plannarında var predmet „Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri”. Üüretmāk plannarına görä predmetin üürenmesinä 1 saat haftada veriler. Başlankı klaslarda bu predmet üürenilecek „Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri” 1-4 klaslara deyni eni (2018y) kurikulumuna görä (A. Stoletneaia, E. Kılçık, M.

Jekova, Kişinău, 2018) hem mutlak gagauz dilindä. Kurikulum kuruldu eni istediklerä görä: „subkompetenşiyaları” lafin erinä „kompetenşiya birimneri” termini kullanılêr.

Bu kursun neeti – kompleksli, sistemni aaraştırmaa halkın kulturasını, angısı yaşêêr Moldovada. Aaraştırılacaklar adetlär, sıralar, inanmaklar (din), yaşamak zanaatları, becermeklär, türlü incäzanaatlar, halk yaratmaları, istoriya, bizi saran tabiat, halkın psikologiyası, dünneyi tanması.

Kurikuluma görä 1-4 - cü klaslara deyni “Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri” predmetini çözmäk için bir Gid. Bu diil kendibaşına bir kiyat, ama kurikulumnan barabar. GİDin (Gid I– IV klaslara, eni (2018y) kurikuluma görä) sayfalarında metodika uurunda üüredicilär, taa başarılı kurikulumu tamannamak için, yardım bulurlar. (A.Stoletneaia, Gagauz dilindä hem literaturada üüretim proşesin düzünnenmesi için tekliflär (2019-2020 üüretmäk yılı), Anexă la Ordinul MECC nr. 1046 din 21 august 2019, Chişinău, 2019y).

Üüredicilär olur kullansınnar:

- Stoletneaia A., Niagova A., Kurikulum“Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri” (V-IX-ncu klaslara deyni), Kişinêu, 2017y.;
- M.Çakir. “Besarabiyalı gagauzların istoriyası”, Kişinöv-2005;
- E. Soroçanu, Gagauzların kalendar adetleri. Etnolingvistika aaraştırması, Kişinöv 2006;
- Д.Танасоглу. Бужактан сеслär. Кишинёв. 1959. h.b.;
- <http://guogagauzii.md/>.

Lişey klasları

DİKAT!!!

- ***Predmet “Gagauz dili hem literatura” integrir formasında üüreniler.***
- ***SÖZ TEMALARINI, ANGILAR4I VERİLİ KURİKULUMDA TEKLİF EDERİZ HESABA ALMAA HEM KULLANMAA!***

X-XII-ci klaslarda “Gagauz dili hem literatura” predmetin üüretmesi geçer eni (2019y) kurikuluma görä (Anna Stoletneaia, Oxana Constantinova, Lidia İusumbeli, Anna Sucman, Chişinău, 2019y, MECC № 591 din 26.06.2020). Metodika uurunda üüredicilerä yardımcı olacak GİD “Gagauz dili hem literatura” X-XII-ci klaslara deyni (Anna Stoletneaia, Oxana Constantinova, Lidia İusumbeli, Anna Sucman), Chişinău, 2019y).

X-cu klaslarda predmet "Gagauz dili hem literatura" üürenilecek üürenmāk kiyadına görä "Gagauz dili hem literatura" 10 klas, avtorlar: A. Stoletneaia, E. Kılçık, L.Üsümbeli, M.Çernioglo, S. Todorova, N. Kravţova, Komrat, 2018y.

XI-ci klaslarda predmet "Gagauz dili hem literatura" üürenilecek üürenmāk kiyadına görä "Gagauz dili hem literatura" 11 klas, avtorlar: A. Stoletneaia, E. Kılçık, L. Üsümbeli, M. Çernioglo, S. Todorova, N. Kravţova, Komrat, 2018y.

XII-ci klaslarda predmet "Gagauz dili hem literatura" üürenilecek üürenmāk kiyadına görä "Gagauz dili hem literatura" 12 klas, avtorlar:A. Stoletneaia, E. Kılçık, L. Üsümbeli, M. Çernioglo, S. Todorova, N. Kravţova, Komrat, 2019y.

Üüredicilär olur kullansınnar:

- "Gagauz dilindä kontrol işleri" 10-ncu – 12-nci klaslara deyni. (avtorlar: A. A. Germek, İ D. Bankova, S. İ. Germek).
- "Gagauz dili hem literatura" (bakalavra için ekzamenin programasını) kullanabilirlär, Chişinêu, 2008y.
- Jurnalı "Gagauz dili hem literatura".
- <https://ance.gov.md/clasa-sesiunea-examen/clasa-12>.
- <http://ctice.gov.md/manuale-scolare/>
- <http://guogagauzii.md/>

Gagauz dilindä hem literaturada üüretmāk hem kantarlamak için tekliflär.

Kantarlamak strategiyları (КОД 1-4кл., Chişinêu,2019,MECC №1468 din 13.11.2019).

Bakarak kantarlamak situaşiyalarına var nasıl belli etmää te bu uurları:

- İstrumental/tedarık kantarlaması geçiriler maasuz hazırlanmış kolaylıkların yardımınnan, neredä hazırlanêrlar hem kullanılêrlar türlü kantarlamak instrumentleri (test,masuz matrişaylan hem baremnan),aazdan, yazıda, praktika işleri, kantarlamak fişaları/kartaları, kendi-kendini/biri-birini kantarlamak eşikleri/adımnarı hem başka).
- Non-instrumental/tedarık kantarlaması geçiriler hergünkü olaylarda, temelleneräk uşakların çalışmasını siiretmesinä hem geeri baalantıya, kullanmayarkan maasuz kantarlamak instrumentlerini, ki zeedelenmesin partnörlerin tanışması kantarlamak neetlerinnän, da açıklansın üürenicilerin başarılı kendini götürülmesi, ki üürenmāk proşesindä zorluklar taa kolay geçirilsin hem üürenmāk proşesi olsun başarılı hem efektif.

KOD çizdirer kantarlamanın refleksiv karakterini, angısı läüzim gerçeklensin kendi-kendini/biri-birini kantarlamanın önderlemesinnän. Bakarak kantarlamak aktiv üürenmök vakıdına/etabına görä ölçüsünnän/bulunmasınan, var nasıl belli etmää:

- *İlkinki kantarlamak* - prognoslu/öncä kantarlamak.
- *Formativ kantarlaması*- durmamayca kantarlamak.
- *Sumativ/toplam kantarlaması* – son kantarlamak

Hep bu maanaları kantarlamak strategiyalarında koruyarkan, belli ediler **formativ kantarlamanın 3 tipi:**

- *Etaplara görä formativ kantarlaması.*
- *Ayrırmalı formativ kantarlaması.*
- *İnteraktiv formativ kantarlaması.*

İlkinki kantarlamak (İK)

- ❖ Kurulêr/erleşer/ koyulêr proektä uzun hem kısa zamanın plannamasında, yılın hem modullerin çeketmesindä, var nasıl koyulsun semestranın çeketmesinä dä.
- ❖ Olêr/durêr öncä uşakların çalışmasına türlü informaşıyanın aklısına getirmesindä, yılın çeketmesindä veriler rekomendaşıya vermää bir period, ki uşaklar aklısına getirtsinnär üürenilmiş yada bilän materialı.
- ❖ Var nasıl göstereyin/açıklasın öncä kurikulunun sonuçlarını, angıları olaceklar uygun hem läüzimni üürenicinin eterli ilerlemesinä, var nasıl göstereyin diagnostikayı üürenicilerin görgüsünä konkret predmettä yada üüretim birciindä.
- ❖ Var nasıl olsun hem non-instrumental hem instrumental, açan hazırlanêr maasuz instrumentlär speşıfika kontekstä görä: aazdan, yazıda ayda praktika işleri, testlär, türlü kantarlamak formalarda (deycecz laf diktandı, soruş-cuvap metodu hem başka).
- ❖ Tipä görä – formativ kantarlaması, refleksiv karakterindä hem verer üürenicilerä kolaylık üüretim proşesindä uygun kendi-kendini kantarlamaa hem kullanmaa.
- ❖ Önderlener üürediciylän, angısı çeker ükü hızlı çözmää problemalı soruşları, yapmaa korekşıya üüretim yoluna, yokederäk peydalanan zorlukları.
- ❖ Gerçekleer kantarlamaayı deskriptorların temelindä, kullanarak yalpak lafları.

Sumativ kantarlaması (SK)

- Kurulêr/erleşer/ koyulêr proektä uzun hem kısa zamanın plannamasında, herbir modulün bitkisindä (yada arada, eer büüksaydı modul), var nasıl semestranın sonusunda/bitkisindä, yılın sonunda/bitkisindä.

- Var nasıl kullanılsın diferentir çalışmaları, neredä mutlak olêr kolaylık geçsin refleksiya etabı.
- Girer kompetențiya birimnerinä, angıları gösterer üüretim birimnerin sonuçlarını.
- Olur olsun instrumental, üürenicilär mutlak läözım bilsinnär, ani gelecek kantarlamak ölçüsü.
- Önderlener üürediciylän, angısı çeker ükü hazırlamaa üürenicileri sumativ kantarlamasına formativ kantarlamannın proşesindä, ölä, ki üürenici korkusuz kabul etsin sumativ kantarlamasını.
- Kantarlamak geçer proşentlemäk şkalanın temelindä:
 - ✚ işin100% – 90% yapılması gösterer üüsek uurda çalışmanın kalitesini: **“pek ii” (Pİ);**
 - ✚ işin89% – 65% yapılması gösterer orta uurda çalışmanın kalitesini: **“ii” (İ);**
 - ✚ işin 64% – 34% yapılması gösterer alçak uurda çalışmanın kalitesini: **“eterli” (E);**
 - ✚ işin 33% – 1% yapılması gösterer, ani çalışmak läözım enidän düzülün/erleşsin , kullanarak yalpak lafları;
- Üürenicilerin sonuçları yazılêr dergiyä.

Etaplara görä formativ kantarlaması (EFK):

1. Kurulêr/erleşer/ koyulêr proektä uzun hem kısa zamanın plannamasında : 2 EFK üüretim birciin uzunnuunda yada üüretim birciin bitkisinä dooru;

Dikat olun!

Esaba alarak konkret klasın speşifikasını, üüredici düşünüptä, esaplı kurêr /erleştirer **EFK sayısını**, erleştirer onnarı vakıdnca, ki üüretim proşesin davaları hem neetleri bütündän tamannansın deyni hem zeedä olmasınnar da zorlatmasınnar üürenicileri.

2. Gösterer hem açıklêr birkaç kompetențiya birimini, esaba alarak konkret konteksti.
3. Olur olsun instrumental kantarlaması , üürenicilär mutlak läözım bilsinnär, ani gelecek kantarlamak ölçüsü.
4. Läözım kullanılsın kompetențiya birimnerinä görä seçimni produktlar.
5. Tipä görä – refleksiv kantarlaması, verer üürenicilerä kolaylık üüretim proşesindä uygun kendi-kendini kantarlamaa hem kullanmaa.
6. Önderlener üürediciylän, angısı hızlı hem erindä korektirovka çalışmasınnan katılêr, bu konteksttä veriler rekomendațiya EFK çalışmasını geçirmää 15-20 minudun içindä hem hep okadar vakıt veriler kendi-kendini kantarlamaya hep o urokta yada başka urokta.

7. Gerçekleer kantarlamayı başlankı klaslar için deskriptorların temelindä, kullanarak yalpak lafları.

Eer škola produktu yapılı	Başarıların uurunu belli edän deskriptorlar
Dooru ,bütündän, sıravardır, yannışlıksız	Kendibaşına (k)
Diil büyük yannışlıklarlan, az bitirilmelik, biraz uymêr sınışlara, yakışmêr, ama üredicinin önderlemesinnän (yardımcı soruşlar)yannışlıklar doorudulu.	Önderili ürediciylän (ö)
Yannışlıklarlan, diil doludan, doorudulêr üredicinin yardımınnan (annatmak, doorutmak).	Yardıman(y)

8. Ürenicilerin sonuçları yazılêr dergiyä.

Läüzımnı materialın formativ kantarlaması (LMFK):

- Kurulêr/erleşer/ koyulêr proektä kısa zamanın plannamasında , üredicinin bakışına görä, uygun esaplı vakıdınca hem saysına görä;
- gösterer hem açıklêr kompetençiya biriminin birisini;
- gerçeklener kantarlamak instrumentlerin yardımınnan hem kullanılêr bir yada birkaç kompetençiya biriminä görä seçili produkt ;
- tipä görä – refleksiv kantarlaması hem verer ürenicilerä kolaylık üretim protesindä uygun kendi-kendini kantarlamaa hem kullanmaa;
- önderlener ürediciylän, temelleneräk produktların başarılı kriteriyaların tamannamasına, kullanarak yalpak/metetmæk lafları.

İnteraktiv formativ kantarlaması (İFK):

- Kurulêr/erleşer/ koyulêr proektä kısa zamanın plannamasında , ayırı herbir uroo deyni hem esaba alarak uroon neetlerini;
- gerçeklener/yapılêr kantarlamak instrumentsiz(diil läüzım maasuz instrument)
- olur olsun çalışmak bumerang baalantısı tipinä görä:
 - emoçiyalı baalantısı (örnek: gülümsemäk, kayıllık jestı, metetmæk mimikası);
 - içindelik baalantısı(örnek: dooru yazdın, oldun original, okudun läüzımnı intonaçıyaylan);
 - çalışmakta (örnek: çeketti işlemää, oldu aktiv, dooru kantarladı kafadarını, aktiv oldu çalışarkan grupada, sän läüzım olasin taa kıyak);
- temellener kendi-kendini hem biri-birinin kantarlamasında;
- önderleer üredici, kriteriyaların temelindä, kullanarak yalpak/metetmæk lafları.

Kendi-kendini kantarlamak

Modülün sonunda deskriptorlar (c,p,n,)	Semestranın, yılın sonunda deskriptorlar (c,p,n,)	Modüllerin sonunda deskriptorlar (c,p,n,)	Semestraların, yılın sonunda deskriptorlar (c,p,n,)	Modüllerin uzunluğunda deskriptorlar (c,p,n,)	Modüllerin semestraları n, yılın sonunda Kalitenin göstermekleri (OX, X,Y)	Modüllerin uzunluğunda deskriptorlar (c,p,n,)	Modüllerin semestraların, yılın sonunda Kalitenin göstermekleri OX, X, Y)
2	2	4 (2/2)	2	5 (2/3)	4 (2/2)	4 (2/2)	5 (2/3)

DİKKAT! Hesaba alarak öğrencilerin konkret klasın spesifikasını, üretici FK sayısını hem onların zamanını faydalı değerlendirir, ki üretmek profesinin düzeltmek neetini tamannamaa, ki çok olmasın deyni.(КОД 1-4кл., Chişinêu,2019,MECC №1468 din 13.11.2019).

Predmettä “*Gagauz halkın istoriyası, kulturası hem adetleri*”olabilir alternatif metodları da kullanılsın: proekt, portofolio, araştırmak. Üreducinin borcu ölä geçirmää bu kantarlamayı, ki şkolacılar korkusuz onu yapsınar.

DİKKAT! Klasın dergisi.

1. Derginin (jurnalın) (1-12- ci klaslar) sayfalarında disiplinanın adı **bir sayfada yazılacak: “Gagauz dili hem literatura”**.
2. Klas dergisinde herbir predmetin sayfasında bölümde «Hesaba almaklar»(“ПРИМЕЧАНИЕ”) sayfanın saa tarafında yazılacak o saatların sayısı, temanın içindekilii, angılarını üretici kaaviletti geçän yıldan, distanşion üretmesindän, kalendar planannarına görä.
3. Üretim produktların kantarlamak modüllerini herbir üretici var nasıl kendibaşına ayırsın.
4. Üretim produktların modüllerini, ani STEAM hem STEM programalarına işlettirili, üretici var nasıl kendibaşına ayırsın.

5.OLUN DİKKAT! İLKİNKİ KANTARLAMAK!!!

Üreducilerin ilkinci kantarlaması mutlaka läazım geçirilsin hepsi klaslarda. Hepsi klaslarda o läazım geçirilsin ilk 2-5 uroklardan sora (hesaba alarak saatların sayısını bir haftada, disiplinada hem herbir klasta).İlkinci kantarlamakta hesaba alınacak konkret klasın 2021-2022 yılda öğrenmek periodu (onlayn yada oflayn), kurulacak hem kantarlanacak bilgiler.

6. Üreducici kendibaşına läazım belli etsin materialın tekrarlamasına/ enidän kurmasına deyni zamanın sınırlarını, angılarında öğrencinin istedikleri hesaba alınacak.

7. Teklif etmää öğrencilerä tekrarlamak/ enidän kurmak profesinde kendi becermelerini hem bilgilerini derindän kontrol etsinnär, ama üreticilər notalayacaklar onların sınışlarını notasız .

2022-2023 üürenmāk yılın uzun zamana kalendar plannamasında (kalendar plannaması) lāāzım kurulsun hem paylaşırılsın semestralara görä.

DİKKAT!

Bakannın İzininä görä MECC № 70 30.01.2020y. 5-ci klaslarda, sentäbri-oktäbri aylarında, notalamak sistemasının adaptaıya proıesini kolaylaştırmāa deyni, kantarlamak-notalamak eniyçä yapılacak. O geçirilecek kriterial kantarlamak-notalamak formasında, nezaman üüretim hem kantarlamak-notalamak düzüler kriteriyaların hem deskriptorların yardımınnan.

Sentäbri-oktäbri aylarında:

1. Uşakların üürenmāk uuraşımı hem da şkola sonuçları **kantarlanacak notasız** (nota koyulmayacak), kullanılacak kriteriyalar kantarlanması, deskriptorlar hem da başarı kaliteleri.
2. Üüredicilär lāāzım annatsınnar hem da açıklasınnar üürenicilerä ne o nota hem da ne o deskriptor (kaliteli kantarlamak-notalamak) onnarın annamasını, faydasını. Bu hazırlayacak üürenicileri taa kolay kantarlamakta nota formasına geçmää.
3. Üüredicilär anaları-bobaları haberleerlär eni notalamak sistemasının speıifikası için hem da onnarın pay almasının önemniini bu geçiş etasında, açıklêêrlar.

Çizeriz, ki 5-ci klasta, I-ci semestrada teklif ederiz notaları “1”-än – “4”-dän ev işi için koymamaa.

Beşinci klasta son kontrol işindä kabledilmiş “1”-än “4”-än, notalar şkola dergisinä koyulmayacak. Üüredici enidän kurêr bir plan, sora da 1-2 haftanın çerçevisinde hazırlêêr eni bir test, angısı lāāzım olsun diil taa zor. Hem da üürenici, angısı yoktu urokta, son notalamak testi yazarkan, başka, belli edili bir datada, testi yazabilecek (*A.Stoletneaia, Gagauz dilindä hem literaturada üüretim proıesin düzünnenmesi için tekliflär (2019-2020 üüretmāk yılı), Anexă la Ordinul MECC nr. 1046 din 21 august 2019, Chişinău, 2019y*).

Hesap alın!

İNSTRUKȚIYA klasın dergisini kullanması (Eklenti, Bakannın İzini MEC № 336 om 18.05.2022).

Üüredicilärlän metodika işin organizasionu.

Dolay metodika topluşların iş plannaması

- 2022-2023-nci üürenmāk yılında işin analizi;
- metodika topluşun 2022-2023 –ncü üürenmāk yılına işin plannaması.

Gagauz dili hem literaturā üüredicilerin metodika topluşların çalışmalarını 2022-2023-ncü üürenmāk yılında organizasion etmää deyni, yılın uzunnuunda teklif ediler 4 toplantı yapmaa, üüredicilik ustalını iileştirmāk hem başka metodika topluşlarını kurmak için şkola işini düzmää, deyni plannamasında pedagogika kadroların isteyişleri, soruşları hem

üüredicilerin becermekleri hem etkinnikleri hesaba alınacak. Özel dikatlık lâázım genç üüredicilerin çalışmasına vermää. Genç üüredicinin şkola zaameti lâázım doorudulu olsun işlemää, çekederäk üüredicinin zanaatına adaptatıyasından, ustacılı geliştirmää deyni havezi uyandırmaya, yardıma.

Gagauz dili hem literatura üüredicilerin toplantılarında teklif ediler:

- «Gagauz dili hem literatura» distiplinanın üüretimindä teoriyada hem metodikada aktual soruşları düşünmää da açıklamaa;
- «2019-uncu yıldakı (2018y. I-IV kl.) kurikulumu uygulamanın yolları hem araçları»;
- Onlayn üüretim organizasionu.

Nikitçenko Alla, doktor, consultant prinçipal, DÎG, MEC

Jekova Mariya, I-inci didaktika uuru ,TL«N.Tretyakov», Komrat

Kioroglo Nadejda, I -inci didaktika uuru ,TL«M. Guboglo», Çadır-Lunga